

Höj den
allmänna
pensionen

Pensionsskolan

Fakta om pensionssystemet

GÖR EN ANNAN VÄRLD MÖJLIG

© ABFs förbundsexpedition 2022
Artikelnummer: ABF10725
Text: Mikael Andersson, Ingemar Hamskär,
Sofia Noaksson, Marie Näslund
Fotograf: Anneli Nygårds
Grafisk formgivare: Malin Trotzig

Innehållsförteckning

Inledning	4
Om ABF	4
Hitta mer information	5
Historik – pensionssystemet	6
Därför reformerades pensionssystemet	6
Ålderspension för födda 1937 eller tidigare	7
Pensionsgruppen	7
Pensionens olika delar – pensionstriangeln	8
Allmän pension – avgiftsbestämd	9
Inkomstpension	9
Är pensionsavgiften 18,5 procent?	10
Uttag av inkomstpension	10
Premiepension	11
Inkomstpensionstillägg	11
Grundskydd inom den allmänna pensionen	12
Garantipension	12
Garantipension för personer födda 1937 eller tidigare	13
Garantitillägg	13
Bostadstillägg	14
Äldreförsörjningsstöd	14
Konsekvenser för grundskyddspensionärer	14
Höjning av lägsta ålder för uttag av allmän pension	15
Tjänstepension	15
Olika tjänstepensionsavtal	16
Tjänstepensionsavtalen ser olika ut	17
Valcentraler	17
Uttag av tjänstepension	17
Information om tjänstepensioner	18
Privat pensionssparande	18
Arbete och pension	19
Skatt på pension och arbete	19
Höj den allmänna pensionen	20

Inledning

Sommaren 2021 släppte pensionärsorganisationerna PRO och SKPF Pensionärerna i samarbete med Tankesmedjan Tiden rapporten "Höj den allmänna pensionen!" I den fanns flera exempel på brister i vårt nuvarande pensionssystem och även tillhörande konkreta förslag till förändringar. För att förankra dessa förslag och fördjupa kunskaperna kring systemet och dess brister har ABF tagit fram en studiehandledning knuten till rapporten.

För att kunna djupdyka i pensionssystemets ofta snåriga och komplexa delar så har även detta kompletterande material, "Pensionskolan", tagits fram. Tanken är att det ska kunna användas av cirkeldeltagarna för att få en bredare och mer detaljerad bild av systemets uppkomst, funktion och brister.

Samtliga tre delar i detta studiepaket finns för nedladdning i ABFs webbutik på webbutik.abf.se.

I studiehandledningen finns mer information om hur ni går till väga för att starta en studiecirkel, och där finns även hjälp och stöd till cirkelledaren.

Ta kontakt med ABF och kom i gång!

Om ABF

Arbetarnas Bildningsförbund (ABF) är arbetarrörelsens studieförbund. Vi erbjuder studiecirkel, kurser, föreläsningar samt kulturarrangemang i alla landets kommuner. ABF bildades för över 100 år sedan, den 16 november 1912. Bakom grundandet stod Socialdemokraterna, LO och Kooperativa Förbundet. Med verksamhet i hela landet, ett sextiotal medlemsorganisationer, ett femtiotal samarbetsorganisationer och 750 000 deltagare årligen är ABF Sveriges ledande studieförbund.

Hitta mer information

På internet finns mängder av information om pensionssystemet. Även en hel del felaktig. Därför presenteras här ett antal länkar till hemsidor där du tryggt kan fördjupa dig ännu mer och finna svar på eventuella oklarheter.

- Pensionärernas Riksorganisation, PRO – www.pro.se
- SKPF Pensionärerna – www.skpf.se
- Pensionsmyndigheten – www.pensionsmyndigheten.se
- Inspektionen för socialförsäkringen, ISF – www.isf.se
- Skatteverket – www.skatteverket.se
- minPension – www.minpension.se
- Konsumenternas – www.konsumenternas.se

I studiehandledningen finns fler och mer konkreta tips på olika rapporter och artiklar.

Historik

– pensionssystemet

För över 100 år sedan fattade riksdagen beslut om att införa en allmän pensionsförsäkring. Sverige blev genom ett riksdagsbeslut 1913 först i världen med att införa en försäkring som i stort sett omfattade hela befolkningen. Systemet kom att reformeras efter hand och 1948 infördes folkpension som var lika för alla. Folkpensionen kompletterades sedan med allmän inkomstgrundande tilläggspension (ATP) i början av 1960-talet. Införandet av ATP innebar att det för första gången fanns ett system för alla där pensionen betraktades som uppskjuten lön för utfört arbete och inte som ett bidrag. Folkpension och allmän tilläggspension tillsammans gav en pension på 60 procent av lönen. För full ATP krävdes 30 års arbete, men pensionsbeloppet beräknades utifrån de 15 högst avlönande åren, upp till 7,5 så kallade basbelopp årligen.

De intjänade rättigheterna i ATP-systemet var kopplade till prisutvecklingen, vilket innebar att summan på de ovan nämnda basbeloppen höjdes i takt med att priserna på varor och tjänster ökade. Systemet var således inte kopplad till den samhällsekonomiska utvecklingen i övrigt, och inte heller anpassad till den ökande livslängden.

I början av 1960-talet, när ATP infördes, var detta inte särskilt problematiskt, eftersom den ekonomiska tillväxten var hög och inflationstakten (prisutvecklingen) relativt låg. Under de tre decennier som följde förändrades detta. Den ekonomiska tillväxten saktade in, samtidigt som inflationen sköt i höjden. Pensionskostnaderna ökade med andra ord snabbare än det svenska välstånd som skulle bekosta dem. Dessutom ökade medellivslängden markant, vilket innebar att äldre människor fick försörjning genom pensionen under en längre tid. Många menade därför att pensionssystemet hade en inneboende finansiell instabilitet. Det var helt enkelt inte tillräckligt robust mot samhällsekonomiska och demografiska förändringar, menade man.

Därför reformerades pensionssystemet

När medellivslängden ökade kraftigt och den ekonomiska utvecklingen skakade om våra samhällen under 1990-talet uppstod ett behov hos politikerna av att se över pensionssystemet för att försöka skapa ett hållbart system. En pensionsarbetsgrupp (en mindre grupp politiker och experter) presenterade ett principförslag om ett reformerat pensionssystem 1994 (SOU 1994:20). Förslaget omsattes i en proposition (prop. 1993/94:250). En pensionsöverenskommelse mellan ursprungligen fem riksdagspartier var nu på väg att bli lagfäst. Förändringen kan sammanfattningsvis beskrivas som att de ekonomiska och demografiska riskerna flyttades från statskassan till individen. Om ekonomin bromsade in så skulle detta leda till lägre pensioner, i stället för att pensionen höjdes automatiskt i takt med att priserna ökade. Dessutom skulle den utbetalade pensionen justeras efter den ökade livslängden. Målet med ett finansiellt stabilt pensionssystem var därmed uppnått. Med det nya, avgiftsbestämda pensionssystemet så ökade man sambandet mellan pensionsinbetalningarna och realiserad

pensionsinkomst. Något förenklat: ju mer och längre individen jobbar, desto högre blir individens pension.

Hela den politiska processen som föregick reformen vilade på förvisningen om att det nya systemet med inkomstpension och premiepension skulle ge lika eller bättre pension än det gamla systemets nivå med en kompensationsgrad på 60 procent av tidigare lön. Detta var en förutsättning och ett löfte som var avgörande för det breda stöd som reformen fick. Det gällde i synnerhet stödet från fackförbund och pensionärsorganisationer eftersom det gamla systemet missgynnade många låg- och medelinkomsttagare. ”Löftet” kom också att skrivas in i princippropositionen för reformen (1993/94:250). ”Förmånerna i det reformerade pensionssystemet skall, vid dagens medellivslängd, allmänt sett ligga på ungefär samma nivå som i dagens system.”

Pensionsöverenskommelsen (och därmed de efterföljande ramarna för den nya lagstiftningen) avser dels det regelsystem som gäller för den inkomstrelaterade ålderspensionen samt garantipensionen, dels de bakomliggande resonemang om principer som kommit till uttryck i betänkanden och propositioner. I överenskommelsen ingår inte sjuk- och aktivitetsersättning eller pensionsrelaterade förmåner som efterlevandepension och efterlevandestöd till barn eller bostadstillägg till pensionärer. I överenskommelsen ingår inte heller administration av pensionssystemet (Ds 2009:53).

Ålderspension för födda 1937 eller tidigare

Det nuvarande pensionssystemet infördes successivt. Personer som är födda 1937 eller tidigare får hela sin inkomstgrundade allmänna ålderspension enligt regelverket för ATP-systemet, det vill säga enligt de regler som gällde före pensionsreformen. Personer som är födda 1938–1954 har en del av sin inkomstgrundade allmänna ålderspension beräknad enligt reglerna för ATP-systemet och en del enligt det nuvarande regelverket. Den inkomstrelaterade pensionen från ATP-systemet består av tilläggspension.

Pensionsgruppen

För att värna och vårda pensionsöverenskommelsen tillsattes en pensionsgrupp som till bestod av företrädare för de riksdagspartier som stod bakom överenskommelsen, det vill säga Socialdemokraterna, Moderaterna, Liberalerna, Centern och Kristdemokraterna. Miljöpartiet ingick i pensionsgruppen när de satt i regeringen men står nu utanför tillsammans med Vänsterpartiet och Sverigedemokraterna som inte ställer sig bakom pensionsöverenskommelsen. Företrädarna för de rikspartier som ingår i pensionsgruppen ska så långt som möjligt vara riksdagsledamöter och samtidigt ledamöter i socialförsäkringsutskottet. Ordförande för pensionsgruppen är för närvarande socialförsäkringsminister Ardalán Shekarabi (S).

Förutom att vårda pensionsöverenskommelsen har pensionsgruppen till uppgift att ta initiativ till justeringar i pensionssystemet. I december 2017 ingick pensionsgruppen till exempel en överenskommelse om att säkra långsiktigt höjda och trygga pensioner. Häri ingår att höja pensionsåldrarna med anledning av att medellivslängden ökar. Ett

första steg i denna riktning togs den 1 januari år 2020 då en höjning av den lägsta åldern för att ta ut allmän pension från 61 till 62 år infördes. En annan överenskommelse som pensionsgruppen har ingått gäller ett inkomstpensionstillägg. Det är ett tillägg som riktar sig till de som har låga pensioner trots ett långt arbetsliv. Inkomstpensionstilläggen betalades för första gången ut i september år 2021.

Konstruktionen med pensionsgruppen är till för att skapa stabilitet i pensionssystemet och motverka det man kallar för ”pensionspopulism”, det vill säga att de olika partierna börjar bjuda över varandra i pensionshöjningar på ett sätt som gör att vi får en ohållbar kostnadsutveckling. Samtidigt som det är en styrka när pensionsgruppen är enig kring alla förändringar som görs gällande våra pensioner så kan enskilda medlemmar blockera ändringsförslag och därmed motverka en demokratisk debatt i Sveriges riksdag och i media om pensionerna.

Pensionens olika delar – pensionstriangeln

En individs totala pension består oftast av tre delar. Allmän pension från staten har alla som har arbetat eller bott i Sverige rätt till. Utöver det kan individen ha tjänstepension från arbetsgivare och eventuellt ett eget sparande. Hur stora de olika delarna är i en individs pension, eller om alla delar finns med är dock individuellt.

För att individen ska få en överblick över de olika delarna och en samlad bild över sin totala pension så har staten och pensionsbolagen i samarbete tagit fram webbtjänsten minPension. Tjänsten är kostnadsfri och oberoende. Via tjänsten erbjuds också ett verktyg som heter Uttagsplaneraren. Verktöget riktar sig till de som ska börja ta ut sin pension och är tillgängligt från fyllda 54 år. Med hjälp av verktöget får individen till exempel koll på vad pensionen blir efter skatt och vad olika uttagsalternativ får för påverkan på den framtida ekonomin.

Allmän pension – avgiftsbestämd

Det allmänna pensionssystemet är ett autonomt (självständigt) avgiftsbestämt system och administreras av Pensionsmyndigheten. Ett avgiftsbestämt system innebär att en viss procentuell avgift av individens förvärvsinkomster betalas in till pensionen. I den allmänna pensionen finns två inkomstgrundade förmåner, inkomstpension och premiepension. Den allmänna pensionen utgörs utöver dessa förmåner även av ett grundskydd. Grundskyddet som bestäms och regleras via statsbudgeten utgörs av garantipension och tilläggsförmånerna bostadstillägg och äldreförsörjningsstöd. Syftet med grundskyddet är att ge ett ekonomiskt skydd till ekonomiskt svaga äldre, så att ingen ska behöva leva i ekonomisk utsatthet under ålderdomen.

Inkomstpension

Varje år betalas 18,5 procent av individens pensionsgrundande inkomst upp till 7,5 inkomstbasbelopp till den allmänna pensionen. Individens pensionsgrundande inkomster (PGI) är bruttoinkomster som den betalar skatt för minus en allmän pensionsavgift på 7 procent som betalas av individen själv. Som pensionsgrundande inkomst räknas lön från anställning och näringsverksamhet samt skattepliktiga socialförsäkringar såsom arbetslöshetsersättning, sjuk- och aktivitetsersättning, föräldrapenning, plikttjänst och studier.

Den allmänna pensionsavgiften är en av två avgifter som finansierar avsättningarna till individens allmänna pension på 18,5 procent. Inbetalningen av den allmänna pensionsavgiften på 7 procent görs som en del av preliminärskatteavdraget. Avgiften betalas på inkomster upp till 8,07 inkomstbasbelopp. I samband med taxeringen får individen ett avdrag på sin skatt som motsvarar den allmänna pensionsavgiften. Det innebär i praktiken att individen inte betalar någon avgift utan den allmänna pensionsavgiften finansieras med skatter.

Den andra pensionsavgiften betalar arbetsgivaren och den är på 10,21 procent av varje anställds lön. Avgiften betalas på hela årsinkomsten, även för inkomster som överstiger gränsen på 8,07 inkomstbasbelopp, det vill säga 571 550 kronor brutto (47 629 kronor per månad – år 2022). De inkomster som överstiger 8,07 inkomstbasbelopp ger dock inget intjänande till den allmänna pensionen utan går till statsbudgeten och betraktas därför som en skatt.

Om det är så att individen har pensionsgrundande ersättningar från social- och arbetslöshetsförsäkringen så betalar staten en pensionsavgift på 10,21 procent. Om individen däremot har sjuk- och aktivitetsersättning så betalar staten hela avgiften på 18,5 procent. Staten betalar även hela avgiften på 18,5 procent om individen tillgodoräknats pensionsgrundande belopp för föräldraledighet, plikttjänst eller studier. Den statliga ålderspensionsavgiften finansieras med allmänna skattemedel.

Inkomstpensionssystemet är således ett fördelningssystem vilket innebär att de avgifter som betalas in av de förvärvsarbetande under ett år används för att betala de utgående pensionerna samma år. Om inbetalningarna till systemet är större än utbetalningarna sparas överskottet i AP-fonderna. På motsvarande sätt tas medel från fonderna

om utbetalningarna är större än inbetalningarna. Fondernas främsta uppgift är att utgöra ett buffertkapital för pensionsutbetalningarna i förhållande till ekonomiska och demografiska variationer samt att bidra med kapitalavkastning till inkomstpensionssystemet.

Är pensionsavgiften 18,5 procent?

De avgifter som betalas på individens inkomster för den allmänna pensionen är som, framkommer ovan, sammanlagt 17,21 procent. Samtidigt sägs det att pensionsavgiften och pensionsrätten är 18,5 procent av pensionsunderlaget. Hur hänger det ihop? Jo, det beror på att den pensionsgrundande inkomsten (på 18,5 procent) är inkomsten efter avdrag för den allmänna pensionsavgiften på 7 procent. 18,5 procent av inkomsten – efter avdraget på 7 procent – motsvarar en avgift på 17,21 procent av hela inkomsten.

Den högsta inkomst som individen behöver betala pensionsavgift för är 8,07 inkomstbasbelopp, det vill säga 572 970 kronor brutto år 2022. Det betyder att det högsta möjliga pensionsgrundande inkomsten blir 93 procent av 8,07 inkomstbasbelopp, det vill säga 7,5 inkomstbasbelopp (532 500 kronor brutto år 2022).

Av de 18,5 procent som avsätts varje år av individens pensionsgrundande inkomst så går 16 procent till inkomstpensionen och 2,5 procent till premiepensionen. Det finns ingen övre eller undre åldersgräns för intjänande av pensionsrätt. Däremot finns det som sagt ett tak för intjänande till den allmänna pensionen, det vill säga 7,5 inkomstbasbelopp. Även en lägsta inkomstgräns finns för intjänandet till allmän pension och den är 42,3 procent av prisbasbeloppet, med andra ord 20 431 kronor brutto 2021.

Uttag av inkomstpension

Inkomstpensionen betalas sedan år 2020 ut tidigast från 62 års ålder och betalas ut livslångt. Individen väljer själv om hela pensionen ska betalas ut eller endast delar av den i valfritt antal fjärdedelar. Uttagsnivån kan sedan ändras under tiden som pensionär. Ändringar av uttagsnivån påverkar storleken på den framtida pensionen.

Beräkningen av inkomstpensionen utgår från individens aktuella pensionsbehållning vilken i sin tur har grundats på de pensionsrätter som har tjänats in. Pensionsbehållningen räknas årligen om utifrån eventuella ytterligare pensionsrätter, tilldelade arvsvinster, indexering och avdrag för förvaltningskostnader.

Inkomstpensionens årsbelopp beräknas genom att pensionsbehållningen divideras med ett delningstal. Det innebär att den pensionsbehållning som en individ har tjänat in under sin förvärsaktiva tid ska fördelas på så många år som motsvarar den genomsnittligt återstående livslängd som gäller för personer i den pensionsberättigades ålder. Genom delningstalet tillgodoräknas den pensionsberättigade även en viss framtida tillväxt och framtida arvsvinster. Tjänar individen in ytterligare pensionsrätter räknas pensionen automatiskt om med hänsyn till dessa.

Från det att inkomstpension börjar tas ut, indexeras pensionen årligen genom att den följer de förvärvsarbetandes genomsnittliga inkomstutveckling minskat med den lagreglerade förskottsrentan om 1,6 procentenheter som jämnar ut pensionen under utbetalningstiden. Om pensionssystemets tillgångar understiger dess samlade skulder aktiveras automatiskt den så kallade balanseringen – den så kallade bromsen. Bromsen har slagit till tre gånger sedan år 2010 och sänkt pensionerna. Balanseringen begränsar indexeringen av pensionsrätter och utgående pensioner.

Premiepension

Om individen har tjänat in till pension efter år 1994 har den rätt till premiepension. Premiepensionen är den delen av den inkomstgrundande ålderspensionen som varje individ själv får placera i fonder. Individen kan själv välja fonder på ett fondtorg som Pensionsmyndigheten administrerar. För den som avstår från att själv välja fonder placeras pensionsmedlen i Sjunde AP-fondens AP7 Såfa, som år 2010 ersatte Premiesparfonden som det förvalda alternativet i premiepensionssystemet. AP7 Såfa är en fondportfölj med en aktiefond och en räntefond som kombineras enligt en livscykelprofil som ger en lämplig risknivå utifrån spararens ålder.

Vid utgången av 2020 var den genomsnittliga avkastningen per år för den sparare som varit med sedan systemet startade högre för sparare i AP7 Såfa (9,4 procent) än för den som gjort ett eget val (7,4 procent). Premiepension betalas ut tidigast från 62 års ålder i valfritt antal fjärdedelar. Vid uttag av premiepensionen måste individen välja hur den vill förvalta premiepensionen. De val som finns är antingen fondförsäkring, vilket innebär att pengarna står kvar i fonder och att premiepensionens storlek varierar på grund av fondernas värdeförändring, eller traditionell försäkring som förvaltas av Pensionsmyndigheten. Traditionell försäkring innebär att personen får ett garanterat pensionsbelopp och eventuella återbäringsränta.

Vid uttag av premiepension kan individen, under vissa förutsättningar, lägga till ett efterlevandeskydd. Skyddet innebär att premiepensionen fortsätter att betalas ut till partner/sambo om individen avlider. Möjlighet till efterlevandeskydd finns bara för premiepensionen och inte inkomstpensionen.

När det gäller premiepensionen så finns möjligheten för gifta eller registrerade partners som tjänar mer att föra över sin framtida premiepensionsrätt till sin partner som tjänar mindre och som riskerar att få lägre framtida pension. Sambos kan dock inte göra det. Syftet med detta är att uppnå mer jämställda pensioner.

Inkomstpensionstillägg

För att öka pensionsinkomsten för individer som arbetat ett helt arbetsliv med låg lön i förhållande till de som arbetat lite eller inte alls har en ny förmån införts, inkomstpensionstillägget. Förmånen infördes i september år 2021. Den nya förmånen innebär ett tillägg till den inkomstgrundande allmänna pensionen. Förmånen riktas till individer med en allmän inkomstgrundad ålderspension mellan 9 000 – 17 000

kronor per månad före skatt och kan uppgå till allt ifrån en krona till maximalt 600 kronor per månad före skatt.

De faktorer som påverkar rätten till och storleken på inkomstpensionstillägget är storleken på individens inkomstgrundande allmänna pension och antalet år i Sverige som individen har tjänat in pensionsgrundande inkomst. När det gäller den inkomstgrundade pensionen som används för att beräkna storleken på inkomstpensionstillägget så är det inte den samma som individen får utbetald från Pensionsmyndigheten. Det beror på att inkomstpensionen och tilläggs pensionen beräknas som om individen tagit ut den vid 65 år oavsett vid vilken ålder individen faktiskt tog ut sin pension och att värdeutvecklingen individen haft på sin premiepension inte tas med.

Hur många år med pensionsgrundande inkomst individen har tjänat in i Sverige påverkar också hur stort inkomstpensionstillägg som den får. För att få det inkomstpensionstillägg individen har rätt till krävs också:

- Att individen som är född 1937 eller tidigare har 30 år med pensionspoäng.
- Att individen som är född 1938 till 1944 har 35 år med pensionsgrundande inkomst.
- Att individen som är född 1945 eller senare har 40 år med pensionsgrundande inkomst.

Om individen inte har så många år med pensionsgrundande inkomst som krävs för ett reducerat inkomstpensionstillägg så räknas inkomstpensionstillägget proportionerligt i förhållande till det antal år individen har tjänat in. Till exempel om individen är född 1946 och har 30 år med pensionsgrundande inkomst, kommer dess inkomstpensionstillägg att beviljas med 30/40-delar.

Grundskydd inom den allmänna pensionen

Huvudprincipen i det allmänna pensionssystemet är, som tidigare nämnts, att pensionen grundar sig på individens förvärvsinkomster under hela livet, den så kallade livsinkomstprincipen. Det finns dock ett grundskydd för äldre som är till för att säkra att individer som inte har haft möjlighet att tjäna in en tillräcklig egen pension ska få en rimlig ekonomisk standard. Grundskyddet består av garantipension, bostadstillägg och äldreförsörjningsstöd och kan fås från att individen är 65 år eller äldre. Förslag finns att 65 år som tidigaste uttagsålder ska förlängas till 66 år från och med år 2023 och kommer då att gälla för individer som är födda 1958 eller senare. Grundskyddet finansieras via statsbudgeten. Grundskyddet för pensionärer utgör således ett avsteg från livsinkomstprincipen.

Garantipension

Garantipensionens syfte är att ge en grundtrygghet till den med ingen eller låg inkomstgrundad ålderspension. Garantipensionen baseras främst på hur stor individen inkomstpension är och hur länge individen har bott i Sverige, men även individens civilstånd. Garantipension kan betalas ut först från det att individen fyller 65 år.

För att individen ska få garantipension måste dennes inkomst vara lägre än 12 609 kronor per månad före skatt för ogift och 11 224 kronor före skatt för gift. För att få full garantipension krävs att individen har varit bosatt i Sverige under minst 40 år mellan 16 och 64 års ålder. För dem som har bott en kortare tid i landet, men dock minst tre år, ges garantipensionen med 1/40 per år.

Garantipensionen påverkas även av individens civilstånd på så sätt att ogifta (och likställda med ogifta) får högre garantipension än gifta (och likställda med gifta). Full garantipension (basnivå) är 1,951 prisbasbelopp för den som är gift och 2,181 prisbasbelopp för en ogift person (7 739 kronor respektive 8 651 kronor per månad 2021). För den som helt saknar inkomstgrundad allmän ålderspension är den årliga garantipensionen lika med basnivån. För den som har tjänat in inkomstgrundad pension avtrappas basnivån beroende på den inkomstgrundade pensionens storlek.

För en individ som tar ut sin inkomstgrundade allmänna ålderspension före 65 års ålder, så kallat tidigt uttag, eller skjuter upp uttaget av den inkomstgrundade pensionen, beräknas garantipensionen alltid som om den försäkrade börjat ta ut den inkomstgrundade pensionen den månad då han eller hon fyller 65 år.

Garantipension för personer födda 1937 eller tidigare

Den som har låg tilläggspension eller helt saknar sådan pension har rätt till garantipension. Garantipensionen för födda 1937 eller tidigare har utformats så att den motsvarar det grundskydd som fanns i ATP-systemet i form av folkpension, pensionstillskott och ett särskilt grundavdrag som tidigare fanns för pensionärer. Som mest kan den garantipensionen bli 7 861 kronor i månaden för en gift och 8 799 kronor för en ensamstående pensionär. För en hel förmån krävs även här att individen varit bosatt i Sverige i 40 år.

Garantitillägg

Regeringen, Vänsterpartiet och Miljöpartiet har i januari 2022 kommit överens med om en ny reform som kallas garantitillägg. Ungefär en miljon pensionärer ska omfattas av den nya förmånen. Maxbeloppet ska vara 1 000 kronor i månaden och cirka en halv miljon pensionärer kommer enligt förslaget få detta. Personer som har en allmän inkomstgrundad pension upp till 11 846 kr i månaden sägs ska få maximalt tillägg. Garantitillägget trappas sedan av för att slutligen bli som minst 50 kronor vid en pension på 14 350 kronor, det vill säga den punkt där utfasningen av inkomstpensionstillägget börjar (prognos för år 2023). Garantitillägget ska vara skattefritt.

Beslut om införande av garantitillägget, själva utformningen och vilka pensionsbeloppsgränser som kommer att gälla, är inte fattat av riksdagen ännu. Garantitillägget är tänkt att betalas ut från och med augusti 2022. Värt att notera är att den här reformen är en överenskommelse mellan regeringen och två partier som inte sitter i pensionsgruppen. Garantitillägget finansieras via statsbudgeten.

Bostadstillägg

Bostadstillägg är ett skattefritt tillägg för individer fyllda 65 år eller äldre med låg pension. För att få bostadstillägg måste individen ta ut hela allmänna pensionen inklusive premiepensionen. Individen ansöker själv om bostadstillägget. Syftet med bostadstillägget är att ge ekonomiska möjligheter för äldre med begränsad ekonomi att efterfråga en passande bostad, och inkomstprövningen innefattar därför alla inkomster, men också eventuella tillgångar. Bostadskostnaden är också en faktor som är avgörande för om personen får bostadstillägg. De flesta som får bostadstillägg är ensamstående.

Bostadstillägg kan betalas ut från en krona upp till 6 990 kronor per månad. Individens pension och inkomst i övrigt får inte tillsammans överskrida cirka 16 500 kronor efter skatt för att vara berättigad till tillägget. Bostadstillägget påverkas inte av att individen får inkomstpensionstillägg. I och med Moderaterna, Sverigedemokraterna och Kristdemokraternas justeringsförslag av statsbudgeten för 2022 så väntas en ytterligare höjning av bostadstillägget i augusti 2022.

Många som är berättigade till bostadstillägget söker det inte. Det rör sig enligt Pensionsmyndigheten om närmare 118 000 personer, vilket utgörs till 67 procent av kvinnor.

Äldreförsörjningsstöd

Äldreförsörjningsstödet är det yttersta grundskyddet för individer med låg eller ingen pension som är fyllda 65 år och äldre. Äldreförsörjningsstödet syftar till att individen ska kunna betala för sin försörjning och sitt boende så att den får en skälig levnadsnivå. Hur mycket individen kan få i äldreförsörjningsstöd beror på dess inkomster och bostadskostnad. Äldreförsörjningsstödet beräknas utifrån ett belopp för skälig levnadsnivå. Som skälig levnadsnivå räknas 6 181 kronor per månad för en individ som är ensamstående och 4 972 kronor per månad för en individ som är gift, sambo eller registrerad partner. Är individens totala inkomst efter avdrag för skatt och skälig bostadskostnad lägre än skälig levnadsnivå, får individen äldreförsörjningsstöd så att den kommer upp i denna nivå. När individen söker äldreförsörjningsstöd får den räkna med skälig bostadskostnad, det vill säga upp till 7 500 kronor i månaden för ogifta och 3 750 kronor i månaden för gifta, registrerad partner eller sambo.

Individen måste själv ansöka om försörjningsstöd. För att kunna ansöka om försörjningsstöd måste individen vara bosatt i Sverige. Vid ansökan om äldreförsörjningsstöd tittar pensionsmyndigheten samtidigt alltid på om individen även har rätt till bostadstillägg. Äldreförsörjningsstödet påverkas inte av att individen får inkomstpensionstillägg.

Konsekvenser för grundskyddspensionärer

Grundskyddspensionärer har sämre möjligheter att höja den långsiktiga löpande pensionen livet ut jämfört med en pensionär med enbart inkomstgrundad pension. Detta då både garantipension och bostadstillägg räknas av mot en höjd intjänad inkomstgrundad pension. Grundskyddspensionärers ökade inkomster omfattas därför av höga marginaleffekter. Reglerna har utformats på detta sätt på grund av

att individens ökade inkomstgrundade pension innebär att dennes förmåga att försörja sig själv ökar, och att behovet av grundskyddet då minskar. Möjligheterna för individen att höja sin livsvariga löpande (pensions)inkomst är därmed relativt små.

Höjning av lägsta ålder för uttag av allmän pension

Ett skäl till den låga kompensationsgraden i den allmänna pensionen är att medellivslängden har ökat och förväntas fortsätta att öka. Den förväntade återstående livslängden vid 65 års ålder har i genomsnitt ökat med cirka tre år sedan mitten av 1990-talet, samtidigt som den genomsnittliga uttagsåldern för pension knappt har förändrats. Den genomsnittliga pensionsåldern var 65 år 2020. Pensionsgruppen kom 2017 överens om att säkra långsiktigt höjda och trygga pensioner med att höja pensionsåldrarna med anledning av den ökade medellivslängden. Den första januari 2020 togs också det första steget av flera i Pensionsgruppens långsiktiga plan på höjda pensionsåldrar för högre pensioner. Då höjdes den lägsta åldern för att ta ut allmän pension från 61 till 62 år. Nästa steg som är beslutat är att den lägsta uttagsåldern för allmän pension kommer att höjas till 63 år 2023 och samma år kommer åldern för när grundskyddet inträder höjas från 65 till 66 år.

För att stärka drivkraften att gå i pension senare och därmed upprätthålla pensionsnivåerna har riksdagen beslutat att införa en riktålder som är följksam till förändringar i medellivslängden. Avsikten är att socialförsäkringens åldersgränser ska knytas till denna riktålder.

Tjänstepension

Tjänstepensionen är inte obligatorisk, men de flesta som arbetar har tjänstepension genom sin anställning, ungefär nio av tio anställda. Tjänstepension får de som har kollektivavtal eller som har tecknat ett eget pensionsavtal med sin arbetsgivare.

Den allmänna pensionens kompensationsgrad är satt utifrån att det finns en kompletterande tjänstepension. Det finns inget tydligt uttalat mål för kompensationsgraden för allmän och tjänstepension tillsammans, men i debatten nämns oftast 70 procent, varav den allmänna pensionen utgör 60 procent och tjänstepensionen 10 procent. Tjänstepensionernas andel av den totala pensionsinkomsten har dock ökat med tiden i takt med att kompensationsgraden inom den allmänna pensionen har sjunkit. Tjänstepensionens andel av den totala pensionsinkomsten har under senare år varit cirka 30 procent för män och cirka 20 procent för kvinnor¹. Störst betydelse har tjänstepensionen för de individer som har inkomster över intjänandetaket i den allmänna pensionen då inga avsättningar görs till den allmänna pensionen över taket, men däremot så görs avsättningar till tjänstepensionen på inkomster över 7,5 inkomstbasbelopp. Därav blir tjänstepensionen allt viktigare ju högre inkomster individen har såsom för individer inom många tjänstemannayrken, men även för merparten av landstingsanställda män. För dessa så utgör tjänstepensionerna redan idag hälften eller mer av den totala inkomsten efter pensioneringen.

1 ISF, Att välja uttagstid av tjänstepension. Rapport 2015:15.

Det förhållande att tjänstepensionen får allt större betydelse för den totala pensionen i takt med att den allmänna pensionens betydelse minskar över tid är bekymmersamt. Utvecklingen drivs av förutom av en urholkad allmän pension av att pensionsgapet mellan män och kvinnor vidgas och att fler arbetsgivare väljer bort kollektivavtalad tjänstepension när kostnaderna ökar. För de pensionärer som kombinerar pensionsuttag med lönearbete kan det i vissa fall vara en nackdel för nivån på den framtida pensionen att man inte kan pausa en tjänstepension tillskillnad från den allmänna pension som betalas ut av Pensionsmyndigheten. För att ändra på detta krävs en lagändring.

Olika tjänstepensionsavtal

Det finns flera olika kollektivavtal om tjänstepension. Vilket tjänstepensionsavtal individen har beror på vilket område individen arbetar inom och vilken arbetsgivare individen har. Om individen under sitt arbetsliv arbetat inom olika typer av avtalsområden så kan den ha arbetat ihop flera olika tjänstepensioner. Vid pensionering får då individen tjänstepensionsutbetalningar från flera olika försäkringsgivare.

De fyra största tjänstepensionsavtalen är:

Sektor	Tjänstepensionsavtal	Typ av avtal	Förvalsalternativet/ Icke-valet
Privatanställda arbetare	Avtalspension SAF-LO	Premiebestämd	AMF – Traditionell försäkring*
Privatanställd tjänsteman	ITP1/ITP2	ITP1 (födda 1979 eller senare) Förmånsbestämd och premiebestämd pension ITP2 (födda 1978 eller tidigare) Premiebestämd pension	Alecta – Traditionell försäkring
Statligt anställd	PA16	PA16 Avd. 1 Premiebestämd PA16 Avd. 2 Premiebestämd. Beroende på ålder och lön även en förmånsbestämd del.	Kåpan Pensioner – Traditionell försäkring
Anställda inom kommun eller region	KAP-KL eller AKAP-KL	KAP-KL Premiebestämd. Från 28 år även en förmånsbestämd del. AKAP-KL Premiebestämd.	KPA Pension – Traditionell försäkring

* Traditionell försäkring innebär att pensionsbolaget ansvarar för hur ens pengar placeras, man behöver alltså inte själv välja olika fonder. Det ingår också en viss garanti, vilket innebär att man minst får tillbaka det man betalat in.

Tjänstepensionsavtalen ser olika ut

Tjänstepensionsavtalens konstruktion skiljer sig åt utifrån bland annat vilket avtalsområde en individ arbetar inom. En del är förmånsbestämda och en del är premiebestämda eller har en blandning av de båda varianterna. Om individens tjänstepension är premiebestämd tjänstepension så kan individen själv välja i vilket försäkringsbolag som den vill placera sina pensionspengar. Om individen inte gör något eget val så placeras pengarna i det försäkringsbolaget som är förvalsalternativet inom det specifika tjänstepensionsavtalet. För anställda inom kommun eller region så placeras då pensionspengarna i en traditionell försäkring hos KPA Pension.

I en förmånsbestämd pension är individen garanterad pension motsvarande en viss procent av sin slutlön vid pensionsåldern. Detta innebär att det är av vikt att individen inte går ner i lön de sista åren före pension, eftersom det blir avgörande för hur mycket individen får ut i tjänstepension.

Tjänstepensionsavtalen skiljer sig också åt när det gäller hur mycket som arbetsgivaren sätter in till individens tjänstepension, bland annat beroende på från vilken ålder arbetsgivaren betalar in till tjänstepensionen och hur länge.

Valcentraler

Tjänstepensionspremien betalar arbetsgivaren in till en valcentral som sedan förmedlar tjänstepensionspremien till valt bolag eller om inget val gjorts till det försäkringsbolag som är förvalsalternativet inom tjänstepensionsplanen. Det är olika valcentraler för de olika tjänstepensionsavtalen.

Valcentralens kostnader tas ut genom en avgift som antingen betalas av arbetsgivaren eller individen själv. Om individen till exempel har en månadslön på 20 000 kronor och har Avtalspension SAF-LO så tar valcentralen Fora ut en avgift på 1,5 procent av pensionspremien. Den årliga pensionspremien blir då 10 638 kronor i stället för 10 800 kronor.

Uttag av tjänstepension

Inom alla kollektivavtalade tjänstepensioner finns det möjlighet att ta ut delar av eller hela tjänstepensionen under en kortare period än livsvarigt, ofta minst fem år. Den allmänna pensionen, som för majoriteten av dagens pensionärer utgör huvuddelen av pensionen, kan däremot bara väljas med livsvarig utbetalning.

De val som individen gör gällande uttag av tjänstepension kan den inte ändra i efterhand, tillskillnad mot uttag av den allmänna pensionen.

Information om tjänstepensioner

Pensionsguiden

Webbplatsen www.konsumenternas.se är ett samarbete mellan Konsumenternas Bank- och finansbyrå och Konsumenternas Försäkringsbyrå. Deras uppdrag är att hjälpa individen som konsument med frågor om bank och finans, försäkringar och pension. Här erbjuds bland annat tjänsten Pensionsguiden. I Pensionsguiden får individen information om de olika kollektivavtalade tjänstepensionerna. Här kan individen också jämföra olika pensionsförvaltare, få information om vad det kostar att flytta pensionskapitalet och om försäkringen ändras innan utbetalning, men även vad efterlevandeskydd kostar och vad som händer om individen inte gör några val gällande sin tjänstepension.

Avtalat

Avtalat finns för alla som arbetar i privat sektor. Bolaget ägs gemensamt av LO, PTK och Svenskt Näringsliv. Avtalat informerar om bland annat tjänstepensionsavtalen Avtalspensions SAF-LO och ITP. De erbjuder även en kostnadsfri digital rådgivningstjänst för individer som har tjänstepensionsavtalet ITP. De ger råd kring de olika valen inom tjänstepensionsavtalet ITP som individen måste ta utifrån sin livssituation såsom exempelvis efterlevandeskydd.

Privat pensionssparande

Tidigare fanns ett skattesubventionerat privat pensionssparande, IPS och pensionsförsäkring. Avdragsrätten för privat pensionssparande togs bort helt år 2016. För att komplettera den allmänna pensionen och sin tjänstepension finns idag sparalternativen ISK, kapitalförsäkring eller aktiedepå.

Arbete och pension

Sedan år 2020 har individen rätt att kvarstå i anställningen tills fyllda 68 år. En ålder som kommer att höjas efter hand i anställningsskyddslagen LAS (Lagen om anställningsskydd). Anställningsskyddet kommer dock att försvagas enligt förslaget om reformerad LAS och riskerar särskilt drabba äldre arbetstagares skydd vid så kallad arbetsbrist. I vissa fall kan individen ges möjlighet att arbeta ännu längre om det överenskommit arbetsgivaren. Individen kan också vanligtvis fortsätta arbeta och ta ut pension samtidigt. Kontrollera dock vad som gäller i ditt tjänstepensionsavtal. När individen fortsätter jobba fortsätter också pengar att betalas in till dennes allmänna pension, oavsett hur länge individen arbetar. Notera dock att detta bara gäller den allmänna pensionen och generellt sätt inte inom tjänstepensionen. Inom de flesta tjänstepensionsavtal finns ett ålderstak på 65 år för intjänande till tjänstepensionen.

För arbetsgivaren är det billigare att ha äldre anställda än yngre. Detta då arbetsgivaravgiften blir lägre från och med januari det år individen ska fylla 66 år, 10,21 procent i stället för 31,42 procent.

Skatt på pension och arbete

I samband med att det nya pensionssystemet infördes var utgångspunkten att pensionärer skulle betala samma inkomstskatt som förvärvsaktiva. År 2007 infördes en skattereduktion för förvärvsarbete (jobbskatteavdrag). Under de följande åren och fram till idag har ytterligare höjningar införts av denna typ av skattereduktion. Syftet med införandet var att det skulle bli mer lönsamt att arbeta. För att fler äldre skulle stanna kvar i arbetslivet infördes dessutom ett högre jobbskatteavdrag för personer som är 66 år och äldre. Skattereduktionen var utformad så att de största procentuella skattelättnaderna gick till låg- och medelinkomstagare. En genomsnittlig arbetstagare som fyller 66 år under inkomståret eller är äldre får cirka tio procentenheter lägre skatt på arbete än en yngre arbetstagare.

För att förbättra de ekonomiska villkoren för äldre infördes år 2009 en skattelättnad i form av ett höjt grundavdrag för personer som under inkomståret fyller 66 år eller är äldre. Detta gäller oavsett om individen tagit ut pension tidigare eller börjar ta ut den från 66 års ålder eller senare. Även här har det under de följande åren införts ytterligare höjningar av det förhöjda grundavdraget - senast år 2021. För en genomsnittlig pensionär, som fyller 66 år under inkomståret eller är äldre, får cirka nio procentenheter lägre skatt på sin pension än en yngre pensionär.

Personer under 66 år som har pension liksom personer som uppbär socialförsäkringar har dock högre skatt. Något motiv till den högre skatten för dessa grupper finns inte.

Konsekvensen av förändringarna har inneburit ett avsteg från den ursprungliga tanken om samma inkomstskatt oavsett om inkomsten utgörs av lön eller pension.

Höj den allmänna pensionen

Detta faktamaterial, "Pensionsskolan", ingår tillsammans med rapporten "Höj den allmänna pensionen!" och en tillhörande studiehandledning i ett gemensamt studiepaket från ABF, pensionärsorganisationerna PRO och SKPF Pensionärerna samt Tankesmedjan Tiden.

I "Pensionsskolan" kan du som cirkeldeltagare hitta fakta och fördjupning om det ofta snåriga och komplexa pensionssystemet.

Gå en cirkel hos ABF och lär dig tillsammans med andra!

